

Summary

I.M.Darmans'ka

The stage education: historical aspect

The staginess as the principle of getting education is examined in the article. For better understanding of the given concept the author shows some examples of its realization in the historical aspect.

Key words: stage education, staginess, specialists' preparation.

Дата надходження статті до редакції

„21” березня 2007р.

УДК 371.13:82-2(045)

Г.О.ДОРОШ,

кандидат філологічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬОГО СПРИЙМАННЯ ДРАМАТИЧНОГО ТВОРУ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядаються особливості, характер художнього сприймання драматичних творів. Представлено теоретично обґрунтовану систему формування художнього сприймання драматичного твору майбутніми учителями під час вивчення української літератури.

Ключові слова: *художнє сприймання, літературно-естетичний розвиток, драматичний твір.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... На сучасному етапі модернізації системи освіти й виховання в Україні особливої гостроти та актуальності набувають питання підготовки майбутніх учителів. Як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті, підготовка педагогічних працівників є центральним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики.

Педагоги вищих навчальних закладів покликані вирішувати складний комплекс питань соціалізації особистості, залучення студентів до цінностей культури, формування у них високих громадянських якостей, наукового та художнього світогляду, потреби у збереженні та подальшому примноженні духовних і матеріальних надбань українського народу. У послідовному й ефективному вирішенні зазначених питань виключно важливою є діяльність викладачів літератури, які, використовуючи естетично-виховні можливості художнього слова, прагнуть формувати у майбутніх учителів емоційно-естетичне ставлення до навколишньої дійсності, розвивати почуття прекрасного, стимулювати інтереси і потреби у спілкуванні зі світом мистецтва.

Нинішній етап удосконалення і розвитку освіти, поряд з іншими факторами, передбачає просування в освітню сферу останніх досягнень фундаментальної науки, особливо тих, що сприяють формуванню цілісного світосприймання і наукових методів мислення. А це означає, що майбутній учитель повинен набути у вищому навчальному закладі вмінь трансформувати фундаментальні знання у педагогічні технології.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблеми художнього сприймання творів літератури стали предметом дослідження психологів, педагогів, літературознавців серед яких Л.С.Виготський, М.М.Волков, І.Д.Бех, С.С.Гольденрихт, Т.Д.Полозова, К.П.Фролова, а також відомих методистів Н.Й.Волошиної, С.О.Жили, Є.А.Пасічника та інших.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є теоретичне обґрунтування значення роботи з розвитку художнього сприймання драматичного твору майбутніми вчителями у процесі вивчення української літератури у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу... За останнє десятиріччя зазнала значних змін і програма з української літератури, в еволюції і корекції якої знайшли відображення пошуки науковців, письменників. А процес національно-культурного відродження, викликаний змінами в суспільно-політичному житті українського народу, зумовлює сьогодні необхідність концептуального переосмислення історії вітчизняної літератури ХХ століття. Зокрема, літературний розвиток останнього десятиліття прикметний посиленою увагою до художньої спадщини цієї епохи, відкриттям замовчуваних її сторінок, реабілітацією імен репресованих чи незаслужено забутих письменників, поверненням до активного мистецького життя їхніх творів,

як і творів митців української діаспори, та головне – зміною орієнтацій, переглядом узвичаєних понять і явищ літературознавчих інтерпретацій.

Як слушно зазначав І.Дзюба: „Сьогодні важливо говорити не лише про втрачене, а й про збережене та здобуте. Нам варто навчитися бачити і цінувати оцю незнищенність, виживальність української культури, оті вперті зусилля більших чи менших її діячів – бачити все, що вони спромоглися зберегти і сказати для нас, у прозорій чи завуальованій формі” [2, 36].

Письменники, які творили в епоху панування радянської ідеології, водночас розхитували її „зсередини”. Вільно чи невольно, усвідомлено чи напівусвідомлено заглиблюючись у суть речей, зокрема, у суть понять людського і людяного, обстоюючи моральні й етичні цінності, вони розкривали і духовну стійкість, і суспільні деформації чи деформацію характеру людини іноді набагато точніше, ніж соціологи і публіцисти. Сприйняти, усвідомити, зробити індивідуальним надбанням духовне багатство, яке несуть ці твори, – завдання, що вимагає високих духовних сил і творчості. Його виконання просто не можливе без розвиненого літературного сприймання студентами. Фундаментом, на якому будується вміння викладача літератури формувати в майбутніх вчителів здатність глибоко сприймати і розуміти художній твір, є його власне літературне сприймання. Високий рівень розвитку художнього сприймання саме і є тією основою, на якій поруч з іншими факторами будуються навчально-методичні технології вивчення літератури, і вивчення драматичного твору зокрема, технології духовного збагачення і літературно-естетичного розвитку студентів.

Драматичний твір може стати засобом духовного збагачення студентів, засобом формування моральних і громадянських ідеалів лише за умови розвиненого художнього сприймання, яке забезпечує досягнення високих думок і почуттів, відображених у художніх образах і перетворення їх у факт власної свідомості.

Так, аналізуючи драму Я.Стельмаха „Провінціалки”, звертаємо увагу на те, як суспільне буття визначає свідомість, адже автор не тільки знайомить нас із типом осіб, що не здатні до боротьби, до відстоювання своїх принципів і поглядів, врешті свого права на власні думки й почування, на особисте щастя, а й переконливо демонструє, як відступництво таких героїв звільняє і полегшує шлях войовничому й нахабному, без честі й совісті, міщанському агресивному началу, як одне зло породжує інше, втягує у своє порочне коло нестійкі душі.

Дійові особи цієї трагікомедії: Лідія Андріївна – містечковий провізор, що овдовіла рік тому і має дорослу дочку, котра мріє вступити до інституту на істфак.; дочка Таня – дівчина скромна, не розбещена, але й не позбавлена жвавого інтересу до сучасності і маминої життєвої хватки, тільки значно модернізованої; Борис – власник дачі, де тимчасово живуть ці гості з провінції (його мати звідти ж родом, а батько нині – ректор того вузу, куди хоче вступити Таня); кохана Бориса – Світлана, безперечно, більш досвідчена й активна, ніж цей учений муж, без п’яти хвилин доктор наук, 35-річний холостяк. Борис любить Світлану, вона єдина душа, що має доступ до його внутрішнього світу, є розрадою його самотності. Ну і, нарешті, приятель господаря дачі – Сергій, саме він – втілення „зла”, яке так плідно поширює навколо себе. Лікар-педіатр за фахом, він, для годиться, двічі на тиждень по три години займається професійною діяльністю: консулює дітей і не гребує „вдячністю турботливих мам”. А головним своїм заняттям зробив „лівий” сервіс: обладнає приватні автомобілі пристроями проти крадіжок і заробляє на цьому щодня по 100, а то й більше карбованців.

Гроші, легкодоступний „дефіцит”, приголомшують провінціалок. Та й не дивно: Борис і Світлана теж залежать від цього „столичного” ділка. І ось він усім своїм розбещеним способом життя штовхає ошелешених „домашніх кішок” на „лев’ячу” стежку. Під його розтлінним впливом в скромній працівниці районної аптеки прокидається хижак, із турботливої матінки, спонукувана тим же материнським почуттям, Лідія Андріївна перетворюється на жорстоку, ділову, навіть страшну у своєму цинізмі вимагательку.

Уявила собі жінка, що така ж доля, як її землячці, в котру колись закохався приїжджий парубок, може випасти й доньці, порівняла своє скромне, безрадісне удовине життя з тим, яке могла б здобути Таня, заодно забезпечивши і її старість, – і дала волю потайним силам. Підпоївши Бориса, коли він глибоко страждав від зрадливості Світлани, вона спровадила до нього свою дочку, а потім, апелюючи до його совісті, почала нав’язувати її йому в дружини.

Автор безжально вивертає напоказ аморальність людей, позбавлених надійних етичних орієнтирів, громадянського сумління й порядності, наголошує на розтлінності паразитичного способу життя. Закономірна і метаморфоза Тетяни. Зло породило зло: хижачка-мати тут же й покарана. Дочка відкинула її геть і як непотрібну їй особу, і як свідка свого морального падіння. А жертвою цієї купівлі-продажу стає Борис – нерішучий, нездатний на вольові дії і на самозахист.

Молода, яка щойно відчула свою силу, левиця випробовує вже на ньому свої кігтики. А поява на дачі Світлани, котру Борис перед тим прогнав разом із Сергієм, змушує її ще наполегливіше тягти його за собою: „Ходімо, любий... Ну що ж ти? Ходімо”. Завершується п'єса багатозначною ремаркою: „І піднімаються вони по сходах...”. Як переконливо показує драматург, зсув у соціальній психології, руйнування морально-етичних основ суспільства (а це вже наслідок передкризової ситуації не в економічній, а соціально-політичній сфері життя) особливо згубно позначаються на молоді, нестійких, несформованих ще душах.

Слушно висловився про основні проблемні вузли п'єси „Провінціалки” М.Кудрявцев: „Крахи інтелекту й духовності, перед наступом агресивного у своїй цинічній нахабності міщанства, – пише він, – трагедію людяності, що опинилася в безсиллі і безвиході, у полоні суспільного фарисейства й подвійної моралі, спостерігаємо в цікавій гостроконфліктній трагікомедії Я.Стельмаха” [4].

Отже, стає зрозумілим, що сприймання драматичного твору не може бути обмеженим усвідомленням його інформативного змісту, а потребує поглиблених роздумів, що розкривають його прихований образний смисл, підтекст.

Адже, будучи внутрішнім психологічним актом, функцією людської психіки, художнє сприймання водночас не зводиться до того первинного процесу, який виділяють психологи у ланцюжку: відчуття-сприймання-мислення. Його своєрідність зумовлюється особливостями самого мистецтва, специфікою художнього образу як найважливішої естетичної категорії, що поєднує в собі засіб відображення і пізнання, осмислення і оцінки проблем людського буття, вираження ставлення до нього. Процес художнього сприймання є одним із найскладніших у духовному житті людини, а своєрідність сприймання творів літератури зумовлене специфікою самої ж літератури як мистецтва слова, що впливає на читача словесно вираженим змістом, підтекстом образів та ситуацій, стилю, жанру твору.

Висновки... Отже, художнє сприймання залежить не тільки від об'єктивних даних твору, а й суб'єктивних особливостей читача, його життєвого досвіду, смаків, уподобань, уяви та почуттів, мовленнєвого розвитку і є одним із найскладніших процесів у духовному житті людини. Саме тому необхідне посилення уваги до естетичного і загального розвитку студента, від чого залежить рівень сформованості майбутнього вчителя. А професійна компетентність учителя є тим фактором, що забезпечить його можливість і здатність в майбутньому стимулювати духовний розвиток своїх учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дем'янівська Л. Українська драматична поема // Проблематика, жанрова специфіка. – К.: Вища школа, 1984. – 160 с.
2. Дзюба І. Між культурою і політикою. – К., 1998. – С.36.
3. Діброва В. Проблема збереження національної тотожності за умов тоталітаризму // Слово і час. – 1991. – №3.
4. Кудрявцев М. Ідеї, конфлікти, характери. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С.155.
5. Стельмах Я. Провінціалки. – К., 1991. – С.11.

Анотація

Г.А.Дорош

Развитие художественного восприятия драматического произведения будущими учителями в процессе изучения украинской литературы

Статья посвящена особенностям и характеру художественного восприятия драматических произведений. Представлена теоретически обоснованная система формирования художественного восприятия драматического произведения будущими учителями в процессе изучения украинской литературы.

Ключевые слова: художественное восприятие, литературно-эстетическое развитие, драматическое произведение.

Summary

H.O.Dorosh

Development of the artistic perception of the dramatical writing by the future teachers in the process of learning of Ukrainian literature

The article deals with the specific features and with the way of artistic reception of drama plays. The system of the formation of the artistic reception of drama play by the future teachers in the course of Ukrainian literature has been theoretically grounded.

Key words: artistic reception, literary-aesthetic development, drama play.